

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Тыднёвік палітычны
і літаратурны.

Умовы падпіскі:

На год.....12р. —
Напоўгода.... 7р. —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.
Год выдання II.

Цана асобнага № 30 кап.

Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

Зьмест № 19: М. Богдановічу, верш Ясакра; Памяці Максіма Богдановіча, верш Макара; У гадаўшчыну, З. Бядулі; Страцім-лебядзь, Максіма Богдановіча; К пытанню аб найменні дзяржаўных устаноў, проф. М. Д-Запольскага; Хто я? з архіва Р. Земковіча; Нямольнік, поэма Чарнышэвіча; Сьмерць ляснічаго, Якуба Коласа; Нашым поэтам, М. Запольскага; Вершы Сучаснаго; Весткі с краю, Беларускі тэатр і др.

№ 19. 1918 г. 26-го мая 1918 г. № 19.

ГАДАУШЧЫНА СЬМЕРЦІ МАКСІМА БОГДАНОВІЧА.

(12 ч—1917 г.—12 ч—1918 г. ст. ст.)

М. Богдановічу.

Васіновая зіра, чароўная зіра,
На раніцы грала аб сонцы;
І струны сыгравалі аб зорачнай шыры,
І струны сыгравалі без канца;
І забілі згукі зямныя абшары,
І лясні зіліся у хвалі,
І рэху будзіло таемныя мары,
І плакалі людзі ад жазю...

Бо нельга ні плакаць, як блізкі с
чужыны

А бедных ратаях гавора;

Бо нельга ні плакаць аб роднай
краіне,

Цзе зыдзекі, пакута і горо.

Поэта душа супакою ні знала,

Бо думкі да высі імчаліся;

Імчаліся да пушчы, да рэчнаго вала.

Іграу ея, а струны усе рваліся...

Усе рваліся, бо сыграву магутныя
клікі

Замоцны былі, завялікі...

Са струнамі ліры і струны душы
Парваліся

Далека ад роднай мяжы

Нашоу наш поэт той адвечнай дарогай,
Што вядзец ажно да Самаго Бога.

Бо полыме сэрца паліло—ні грэло.

У тым полымі сэрце згарэло...

А песні поэта на нашай зямлі

Сыгравалі сыя гора, тугі.

Іх зыкі ні моукнуць — ні змоукнуць
ніколі

У весках убогіх на полі.

Душа песняра іх жыццём акрапіла,
Дала ім ватхненную сілу;

І людзі іх слухаюць — слухаць іх
будуць,

Ніколі аб іх ні забудуць...

Ясакра.

Памяці Максіма Богдановіча.

(У рочніцу яго сьмерці).

Навекі сьціх песняр наш мілы,
Пакінуу ліру сіратой.

Гарэу аднэй аж да магілы

Ты думкай шчыраю сьвятой.

Здалек ад Бацькаўшчыны, хворы,

„Вянок“ безсьмертны ты сплятаў;

У «вяселых струнах пераборах»

У свой родны край пералятаў.

Ты аквяціў жыццём і верай

Вось гэты хмурны, бедны люд.

Прад ім ужо новай долі дзьверы,

А ты—ні чуеш... ты—ні тут.

Але жыве твой покліч звонаў,

Жыве чароўных музаў рой!

Німа для іх цяпер прыгонаў—

Апекі зьнішчанаў, старой!

Там вечны покой, адпачынак,

А тут ні вызначаны льос,

Чуць нарыхтованы будынак

Ды, як дауней,—мільены сьлез.

Прачніся! глянь ты, наш прарочэ!

Што будзе з гэтаго, скажы?

Чаго ж яшчэ сьвет ад нас хоча—

Чые псуем, мы рубяжы?

Не!.. спачывай ты лепей ціха

У нізмерным царстві лірных слоў.

Ні згіне родная ткачыха—

Тэ долю Бацькаўшчына зноў.

Сьпі, верны сын свае айчыны!

Ты скончыў песні, як умеў.

Пра зоры сьветлай будучыны

Знаць, ні дарэмны твой напеў!

Макар.

У гадаўшчыну.

«Мінулася грозная бура,
а мора дасюль ішчэ бецца».
М. Богдановіч.

Мінуу год, а рана ішчэ так сьвежая,
так балюча... На кожным кроку чуецца,
што, як раз, яго ні хавае пяпер — пры
адраджэнні роднаго краю. Але ні вернецца
ён на бацькаўшчыну с чужыны, бо
сьпіць у магілі вечным сном.

Богдановіч радзіўся у Гродзеншчыне
у 1892 г., але бацькі яго пераехалі у чужыну,
у Ніжні-Поугарад, калі Богдановічу было
усяго два гады. Наслухаўшыся ад бацькоў
сваіх аб родным краі, ён ішчэ малым хлапцом
быўшы, усе марыў ды лятуцеў аб той
далёкай і мілай зямельцы сваіх бацькоў і
дзядоў. Ён так рваўся усею душою і сэрцам да
роднаго краю, так старанна і шліфна шукаў
злучэння з ім, што цудна-лірычныя парыванні
яго чаруюць і ваюць сваёй трагічнасцю і
пекнайтой.

Уяві з грудзей Пава Бога,
Парываўся, пацёркі зор.
Яны раскаціліся у небі,
Усміхалі сіні прастор.

І адтуль так маркотна і візла
На край мой радзімы глядаць,
Што ж там яны, ясныя, бачуць,
Чаго так дрыжаць і дрыжаць?

Гэтакім перлам поэзіі можа гордзіцца
кожная з еўрапейскіх літаратур. Такі багаты
велічам абраз, выказаны каротчкімі
словамі, рэдка каю с поэтаў удаецца.
Кожны радок будзіць фантазію сваімі
яскравымі фарбамі. У прыгожай і утончанай
форме выказана безмернае каханне да
бацькаўшчыны: зоркі нясуць яму
весткі з роднаго краю, яны маркотны...
яны дрыжаць... Дух поэта загадаў ім
весткі даваць адтуль, каб хоць праз зоркі
нямыя мець звязь з бацькаўшчынай.
Але зоркі гавораць ніясна, мігцяць і дрыжаць,
і душа поэта рвецца ад болю...

Падрасны крыху і сьведома ўжо даведаўшыся аб справе беларускага адраджэння, Богдановіч зайздраваў тым «шчасліўцам» з беларускіх поэтаў—дзяцей селян—іх хоць пастушкамі былі, але у родным полі, у родным лузі, у сваіх уласных лесах, пушчах і бадотах. Паводле яго здання, песняры, жмущыя у самых глухих кутках роднай зямлі, маглі ўбіраць у сябе творчы, самабытны, абвешаны казкамі, дух свайго народу. А яму, нібы дзесяці Ізраіля з Бібліі, прыходзіла-ся знаёміцца з беларускім...

рых пергаменту-летанісау, — родная мова была яму вядома толькі праз кніжкі.

А вера ў адраджэнне беларускага народу інстыктыўна расла ў яго душы:

«Нам іх паскоу Эгіпецкай зямлі,
«Над хвалямі сінеючага Ніла,
«Ужо колькі тысяч год стаіць магіла.
«У гаршчок пасення жменю там знайшлі.
«Хоць зорыткі засохшыя былі,
«Усе ж такі жыццёвая іх сіла
«Узбудзілася і буйна ускаласіла
«Парой вясенняй абожы на раллі.
«Вось символ твой, забыты краі родны!
«Зварушны нарадзіў дух народны.
«Я веру — безплодна ні засне,
«А ўперад рынецца, маляу, крыніца,
«Каторая магутна, гучна мкне,
«Здаеўшы з глыбі на прастор прабіцца».

(«Сонет».)

Ідэалізаваў ён старую Беларусь усімі парываннямі сваёй чулай душы, любячай гармонію і хараство. Тое відавочна і нівывразнае, атуленае пылам старасвецчыны, пераз прызму яго клясычнай поэзіі пералівалося яснымі і выразнымі вясёлкамі («Случкія ткачыкі», «Летацісец» і інш.). Беларуская міталогія з тыгеля яго творчасці выходзіла грацыёзная і зычная, нібы каскад брыльянтавы ўда-раўся аб гулкае залатое дно.

Поэт ператварае прыроду на свой кніжак, дае ёй новыя вобразы, новае жыццё, мядодычнасць сваёй душы.

Кожнае дрэво з беларускае пунчы — струна. Кожнае возырцо — чара, напоўненая хмельным віном. Кожная лагчыка — гэта чыясь рука зрабіла ўзор саматканы. Уздохі ветра — таемныя сказы лясуючых ру-салак і вадзянікоў над месячнымі прамежжамі. Селянская дзячынкі, тулючая да сваіх грудзей маленькае дзіцяне на жытнім мяжы — гэта Мадонна, гэта Божая святасць... Уся Беларусь — «тысяча крэпка нацягнутых струн», на якіх вялікі кампазітар-поэт творыць свае чаруючыя сымфоніі.

Богдановіч ведаў таемную замову адкрываць дарагія скарбы-агняцветы. Там, дзе звычайныя людзі знаходзяць толькі адну пустаку, ён знаходзіць хараство і літургію поэзіі.

«Як моцны рэактыў, каторы вылікае
«Між строк ліста, маляу, нябесчынаў з магіла,
«Рад ранішніх зівялых слоў»... — («Октябрь»).

Вершы яго строга кароткія, ярка вобразныя і рэльефна-выразныя. Нідзе ў іх нельга ні адняць, ні прыбавіць. Гэта старасвецкія гравюры, з мастацкі-стылізаванымі арнаментамі.

Калі і згодзіцца з тым, што для шырокіх масаў чытачоў поэзія яго ні ўся даступна, дык за тое інтэлегенты знаходзяць у яго сьцісканых клясычных штрыхах таемніцу таемніц, квінтэсэнцыю стара-культурнага беларускага інтэлегента, беларускае туманнае казачнае «калісь», намалёванае квола-павучымі тонамі. Поэт сам тлумачыць «вянок» сваіх вершаў:

«Вы, хто любіце натрапіць
«Між стронак старых, пажоўклых
«Кнігі, ужо даўно забытай,
«Всклік, высахшы лісток —
«Праглядае гэты томик:
«Засушыў я на паверы
«Краскі, сьвежыя калісьці,
«Думаў шырых і чужыя».

А «краскі» у яго пуднастылізаваныя, апрацаваныя і выразаны на мармуровых скрыжальных.

Дзея гэтаго песьні яго «гартаваліся», нібы сталь. Поэт валадуе тайнай гармоніі і рытмікі, як лепей ні трэба.

Але, мабыць, пры урадзэнні чараўніцы — старчыкі праклялі яго тым, каб ён быў чалека ад роднага краю і дзея гэтаго

таго музы ткалі вакол яго поэзіі арэх тугі і сумнасьці. Праймаючыся яго творамі, адбіваецца такое уражэнне, нібы мядодычныя, крэпка нацягнутыя струны, рвуцца, і чароўныя плоймы зыкаў пераліваюцца ў водгуках гэтых рвучыхся струн. Здаецца, нібы Музы плачучы над ім, а сьлёзы іх застываюць у дарагія перлы.

Хаця ж, часамі, лёс яго мілаваў, — у 1911 г. Богдановіч меў, (як ён сам казаў пішучаму гэтыя строкі) вялікае шчасце: ён быў у старай сталіцы Беларусі, у Вільні. І запаланіўся зусім хараством віленскіх гор і далін, рэчак і стараўецкіх гмахаў у рамках зеляні. Ці ж гэта было мала для юнаго песьняра, каторы знаў сваю бацькаўшчыну толькі з кніг? Радаена блішчэлі яго вочы, калі ўспамінаў аб гэтым ужо праз колькі гадоў у Менску (у 1916 г.). Тады ж (у хуткім часе) пасля бытнасці Богдановіча ў Вільні чытачы «Нашае Нівы» мелі прысмакчыць чытаць «візку» вершаў «Место», дзе віленскія вобразы намалёваны мастацкім пэндзілем.

Богдановіч убачыў тады першы раз і беларускую веску, шыр-боры і даліны-лугі, каторым ён раней праз зоркі вітанне свае пасылаў. Тут ужо з жывой бібліі, з беларускай зямлі, ліліся яго песьні, але ў іх ужо чуліся струны яшчэ большай надарванасці, яшчэ большай мэляхоліі... Раней, будучы ў далечы ад родных хат, ад роднай нівы, бліжучы свае матывы са старых летанісаў, з «засохлых кветак», уяўленне і пількасць душы білі фантазмам сонечнай красой, але, угледзіўшы «хмары, балоты» ў краі ўбогім — у душы поэта туга павялічылася.

А ў Менск прыехаў ён ужо зусім змучаным сухотамі. Атручаная атмасфера рэакцыі, каторая душыла тады (у 1916 г.) Менск, дзе нават ні дазвалялася выдаваць часопісі на-беларуску, яшчэ больш цяжкі мела на яго уплыў.

Усе ж такі ён і ў прычым. Менску знаходзіў поле для працы: арганізавваў беларускую моладзь, чытаў рэфэраты аб беларускім руху, апрацоўваў беларускую хрэстаматыю і г. д. А здароўе яго што дня горшало ды горшало. Угаварывалі, прасілі яго ехаць у Крым на папраўку, але ён ні меў ахвоты ехаць зноў на чужыну з нішчаснай, заняволенай, зруйнаванай вайной, бацькаўшчыны.

Урэшці яго упрасілі. Ён паехаў у Ялту. А праз кароткі час прышла да нас сумная вестка аб яго сьмерці, там на чужыне, адзінока...

Але жыве і лунае яго дух над роднай Вацькаўшчынай, і хто пачуе яго агнёвыя песьні, той ужо ні можа ні любіць свайго краю, свайго народу, сваёй роднай мовы...

3. Бядуля

Страцім-лебядзь.

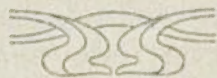
Ні апел у трубу уструбіў —
С хмары Бог старому Ной гаварыў:
«Поўна с краем чапна гневу майго
На людзкія грэхі ды безчынасьці.
Вось надойдзе часіна суровая,
Лінуць з неба залівы безмерныя
І абмыюць ад бруду смуроднаго
Усю зямлю яны, белы-вольны сьвет.»

Пачынаў тут Ной бедаваць каучэг
С таго дэрава ліванскаго.
У шыркi гэтаму каучэгу — сто лакцеў.
А ў даўжкi — болей тысячы.
Ды ўзяў туды Ной і птах і зьвяроў,
Каб ні зьвеўся іх род з зямлі.
Ды ні плыў к яму з мора сівяго
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Яго звычай — араіныя,
Яго ўцехі — сакаліныя;
Перы — перычкі бялеючыя,
Ды на золку агнявеючыя.
У яго ў крыле — трыста тры цяра.
Узмахне крылом — быццым бор шуміць,
Узмахне другім — што мяцель гудзіць.

Як учнуць дажджы — напхала вода,
Разлілася горш ад новадка,
Затапіла ўсе лугі-лагі,
Усе лугі-лагі, ўсе лясы-бары.
Уздымаецца вышэй ад гор.
Птахі ў небі стаіць летючы,
Евчуць жаласна, ад нуды крычаць,
Выглядаюць стуж прытулчак.
А ж у сьвi зямлі толькі хвалі буюць,
Толькі хвалі буюць белай пенаю.
Ды па ім дужы, сьмелы плавае
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Узмахне крылом — быццым бор шуміць,
Узмахні другім — як мяцель гудзіць.
І паселі тут на лебядзі
Птахі дробныя ўсёй стаёю.
Лебядзь с сілы выбіваецца,
Птушкі ажна ўспешаючыя.
Дзень ён плавае, другі-трэці дзень.
Ні чапверты стаў прасіць-маліць:
«Вы ўзяліце хоць на час які,
Выбіваюся с астатніх сіл.
Дайце вы грудзім, гэі, вальней уздыхнуць!
Дайце вы крылам, гэі, шырай узмахнуць!»
Ні паслухалі птахі лебядзі,
Пацмгало ў яго ў пачах,
Крылі ўрэсці надламаўся,
Гадава ў вадзе ўсёцілася.
І пайшоў... мара сівяго
Страцім-лебядзь — моцны, горды птах.

Ад усіх цяпер патомкі сьць —
Ды німа адных Страцімавых.

Максім Богдановіч.

К пытанню аб найменні дзяржаўных установаў.

Цяпер ідзе дзяржаўнае будаўніцтва. Натуральна, паўстае думка аб тэрмінальнай дзяржаўных установаў, т. — е. ці астаўляць нам цяперашнія, чужыя нам найменні ўстановаў, ці мы павінны вярнуць

па да найменняў нашага дзяржаўнага права, — да родных, часам забытых ужо нам, тэрмінаў.

Як я прыкметаў, маладое пакаленне ўжо вырасла, ні ведаючы ўжывання мно-

іх тэрмінаў. Але яшчэ ў 80-х гг. і ў сёлах і ў мястэчках нававала старасьвецкая тэрміналогія: казначэйство называлі скарбам, прадводіцеля дворянства — маршалам і т. д.

Мне здаецца, што мы павінны вярнуцца да тэрміналогіі роднага дзяржаўнага права, каторае ў сёлах будзе і цяпер больш зразумелае за анямечаныя расійскія найменні. Вось некалькі тэрмінаў з тлумачэннем іх значэння.

Слова рэспубліка ў нашай мове няма; трэба ўжываць — Рэч Паспалітая, як мы гэты тэрмін ужывалі ў 16-го і пачатку 19-го веку. Парлямэнт павінен да паловы 19-го веку называцца найменне Вальнага Сойму, а Устаноўчы Сойм — Вількаго Вальнаго Сойму; старшыня парлямэнту — маршалак галоўны; дэпутаты — паслы; рада міністраў — Рада Усякладзі Рады павінны мець гэтакія міністры: канцлер, (старшыня, або міністар міжнародных спраў); падскарбі земскі (міністар фінансаў); маршалак земскі (міністар юстыцыі); гэтман (міністар вайсковы). Для другіх міністраў трэба будзе камбінаваць найменні.

На судовым справам трэба ўстанавіць гэтакія тэрміны: галоўны трыбунал, як кожны сьвят. Пры ем — падкамеры земскі — загадчык мяжоваю частцю. У галоўны суд — суд гродзкі, грамадзянскі суд суд земскі. Пры суду павінны быць: прокуратары, судніцы гатары, або віжы*) (судовыя вателі); міравы — конны суддзія. Пры суду маюцца: ваяныя, дзенкія, судзёбныя прыставы і выканаўцы судовых пастановаў. Члены суду: лаўнікі (судзілі на лавах у гарадзкіх судах). Суд засядае ў судовай ізьбе, ен называе судовыя рокі (тэрміны), мае парады — пасядзеньні, мае паводы (парады), вядзе рэцэсы — пратаколы. На судзе выступаюць у мацаваных — адвакаты, каторыя падтрымліваюць або сторуа адпоруаю (адвѣтчык),

*) Ад слова — віжу, выглядаю, сачу. Рэд.

або паводуаю (істець). Суд сыскае гэбавы мыты — пісчы, перасуды.

У фінансавым загадзі пры падскарбію земскім маецца рада — скарбовы трыбунал. Розныя чыноўнікі гэтаго міністэрства носіць найменні: бірчы, паворцау, скарбнікау, рэфарадароу, рэвізорау, шафароу (загадчык казеннай палатай — скарбовай камораі). Таможня — мытная камора, пошліны — мыто. Раскладка падаткаў — разруб, размыты і т. д.

Абласное дзяленне павінно гэтак сама аднаведца роднай тэрміналогіі. Ваяводзтво — губерня з ваяводаю на чале. Калі патрэбы асобных флагаў, дык трэба аднавіць коляры ваяводзтваў. На чале паветаў стаяць старасты павятовыя. Павятовы земскія сабрання — павятовыя соймікі з павятовымі маршалакмі на чале. Соймік складаецца з паслоў з кожнай воласьці. Соймік выбірае раду павятовую з яе членамі — райцамі.

Паліцэйскі загад у горадзі, месцы, можа належаць да гараднічаго. Гарадское самаўпраўленне складаецца з рады галоўнай мескай (думы), гарадзкі галава — войт, гарадская управа — рада бурмістрау, а засядае рада уратушэ.

У воласьці есьць валасное веча, есьць старшыня, а яшчэ лены — старац; у сяле — старасты.

Ваеннае дзела мае шырокую тэрміналогію: вайводы (калі мясцовыя загадчыкі пачай будуць называцца), гэтман польны (глаўнакамандуючы), сотнікі, харунжыя, няцідзятнікі, палкоўнікі. Назвы войска: драбы (пѣхота), пушкары (артылерыя), жаўнеры (або агульнае найменне салдатау, або ў асобку — кавалерыя). Паход — гуф.

Ні буду прыводзіць усей тэрміналогіі, скончу на зазначаных прыкладах. І яшчэ дапоўню: гасударсьцвенны — азначае земскі, гасударство — гаспадарство, панство. Прэдлажэнне — прапозіцыя, скарэтар — нисар, законы — устанавы, універсалы і т. д.

в. у. універсалы і т. д.

Я ўпрашаў бы землякоў ні баяцца старасьвецкай праўнай тэрміналогіі. Уся яна зляжылася ў нас у 16-м веку; ёю нашыя продкі карысталіся аж да 18-го веку і часткаю нават да 1830-го г. і нашы бацькі мінуюць імі падчас расійскія царскія установы. Ні трэба думаць, што гэта тэрміналогія польскаго права, — будзем аднаўляць наш праўны язык з Літоўскаго Статуту, каторы ужываўся, як закон, да 1830 г. А тэрміналогія Статута утварылася ў часы нашай дзяржаўнай (панствавай) нязалежнасці.

Нам трэба растацца з расійскім правам і тэрміналогіяй. Гэта трэба і можна, — ні столькі дзеля таго, што нашаю тэрміналогіяй карысталіся яшчэ нашы дзіды і бацькі, і ні толькі дзеля таго, што яна родная і зразумелая нам, але і дзеля таго, што расійская тэрміналогія ў большай часці штучная і нават цяперашнія Расійскія валадары хочуць вярнуцца ў расійскім праве да свае гістарычнае тэрміналогіі.

Проф. М. Даунар — Запольскі.

Хто я?

Пытаешся, браце, хто я, а якога краю?
З-за Віслы, з-за Немну, ці з-за Дунаю?
Есьць рэчка, Сьвіслач, малая на сьвеці,
А там шмат збожжа й кветак расьце ў лесе;
Там дзючаты, як «расныя» кветкі,
А хлопцы — як пінскія дубы-статэты.
Зямліца-маці багата сьлівець,
Але рэдка хто ў дастатку жывець.
І кветкі вынуць часта без пары,
І дубкі сьсякаюць уражы тапары.
Кветку сьцінае ні суні, ні мароз,
Гінуць яны ад нашай нядолі і сьлез.
Кожны там сьня, долю працлінае
І гора пры чарцы адзіна адінае.
Я, часам, з другам пры чарцы асыду,
Заняю вясню, хоць можа без складу.
У гэтай вясні і радасьць і сьлезы мае.
Браце! таго кажаю, хто ад сэрца мае.
«Хто я?» — палю, беларус ці літвін —
Бог правду ведае толькі адзін;
Я-ж хачу працаваць увесь свой век,
Каб заслужыць на імя чалавек.

(З архіву Р. Земкевіча).

Нявольнік.

(Гвал. № 18)

II.

Як грым сярод неба знячэўу грымне,
Як жоўтай істужкай маланка блісьне, —
Расходзіцца чутка між іншых князю.
Што хутка сабраўся ўжо і найноў
Вайной на надругаў уладар Браніслаў.
І выюць суседзі ў цяжкай нудзе,
Німа вясельсці нікай нігдзе.
Тым часам, адно-што збіраецца князь,
Дзень бліжыцца к вечару мільскі як раз;
У далі чырвонай ужо стала цямней.
Вось войско ўжо аседзела каней.
Шум-гоман расьце на замковым дварэ,
І моліцца князь на вячэрняй зарэ.
Злажыў на крыжрукі да сільных грудзей
І, вочы да неба падняўшы вышэй,
«О, Божа!» — гаворыць у душы Браніслаў: —
«Нашлі Ты мне храбрасьць, якую паслаў
У жыцці раней мне мае маладом.

Ад ворага, Божа, спасі Ты мой дом,
Ні дай на знявагу сьвятыні свае!
О, Божа, злітуйся, малюся Табе!»
Вось войско гатова, — зняюць мячы
У месячным бляску, пры срэбным лучы;
Шэломы, калчугі і коня блішчаць
І ў пачае неба пахмура глядзяць.
Вясёлая ж пачка паўзе на зямлі.
Ад саду шырокія цені ляглі
На двор, дзе агні залатыя гараць,
Дзе песня каушы кругавыя княць.
На чыстым, сурвэтай засланным, стаі;
Гдзе ў месячным бляску, як у белай імглі,
Зіе княжны пазлацаны пакой.
А месяц чароўны плыве над зямлей
І ціха, так ціха, як мертва, кругом.
Тут князь памаліўся і цяжкім мячом
У паветры тры разы са злосьцю махнуў.
На усход спакойна і важна зірнуў.
Зняў шапку стальную, да столу ідзе
І гэтку размову да войска вядзе:
«Пью поўную! Усе каб здаровы былі...

Каб сьмела, адважна ў бітву ісьці.
Браты, ці-ж дамо мы пакрыўдзіць сябе
У пчырай у праудзі, у праудзі сьлуге?
Ці ж вера сьвятая загінуць магла?
Ці ў ясны дзень маёскі зыходзіць імгла?
Ой, не, — ні дамося ліхім варагом!...»
І руку падняў ен з блішчастым мячом, —
«Браты! Я зм храбрасьць у гэтым баю
Тры бочкі наперад віна вам даю.
Гуляйце й сьпевайце на славу маю,
Для гэтаго ночку усеньку даю.»
Прамовіўшы гэта, у палады паслаў,
Служаку паслаў аднаго Браніслаў —
І ў момэнт кіпеа каушы на сталох.
Пілі малайцы і пеляі ў кругох.
Так ноч уцягла і сьвітало ўжо,
Расходзіўся цесны гулякаў кружок.
Усе дружна сядзлі каней вараных,
І князь прабудзіўся ў палацах сваіх
У момэнт ужо ен паліўся ў далі,
У той час яму слугі каця падвялі.
Ен сеў і, махнуўшы на ліва рукой,

Дау знак ваяводам ісці за сабой.
Праходзіць дзень скоры, другі шчэ скарэй.
Замы, затужыўся саўсім наш Андрэй.
Яго Браніслаў да паходу ні узю,
А у садаі на варце сталіць прыказаў.
А князю, як ведаем добра раней,
Быў добрым служакію гэты Андрэй;
Дык князь і заўсюды яго пакідаў,
Як з ворагам вайну пачынаў.

Сядзіць ен у палацах на ганку так раз
І думка, як почка, на сэрцы узвілася:
«За што прападаць мне у чужыні, за што?
Мяне ні супыніць ніхто і вішто;
Дай смела на сьвету, на белым пайду,
А можа і шчасьце сабе дзе найду.
Есьць бацька мой гдзесьці, есьць матка,
Браты,—

Што іх бы праведаць. Эх, берег круты!..»
Зірнуўшы на рэчку, падумаў хлапец:—
«Сягоння пакінеш усе удалец.
Абы толькі ночка цямнейшая была
І у поўнач замковая стража ні йшла.»
Так думае важную думку Андрэй.
Тым часам цямнее...

Скрыў зычны дзвярэй
Ен чуе, і ключ наварнуўся у замку.
На меч баявы палажыўшы руку,
Ен думкі свае ні кідае такі;
Ен бачыць у ей погляду і бераг рэкі
І сад, дзе гуляў яшчэ учора да дня,
Гдзе ночак шмат дзіўных правеў ен без сна.
А далей на думцы уставала яна,
Каханка яго, маладая княжна.
І здаецца ен бачыць спаткання ўсе з ей,
Заве яе любкай, галубкай сваей,
А тут і цалуе і ручкі, і твар
І нават шчаслівы на момэнт, як цар.
Сядзіць і так бачыць усю праўду хлапец.
Тут дзверы адкрыліся насцькеж...

У канец,
Із рам калідору на сьценку адну
Разліўся палоскай сьвет ад агню.
І у белым адзенні, у шырокіх дзвєрах,
Абкрыўшыся шалем шаўковым, начным,
Прыгожая княжна стаіць перад ім.
«Ах, Галя, як доўга чакаў я цябе!..
З якою ты вестачкай выйшла ка мяне?
Што бачыць магу я на вочках тваіх.
Мо' сьлез адгадала ты горасьць маіх,
Ці жалбу ты зьведала можа маю?..
Ой, горкія сьлезы сягоння я лью
І нью сваей маладою душой
Аб долі нешчаснай тваей і маеі.
Ой, Галя! Панурныя думкі мае...»
Спаткаў на парозе так хлопец яе
І, стан пекнай княжны абняўшы рукой,
Заплакаў жалобна. Сьляза за сьлязой
Кацілася чыстай расой па твары..
«Што маеш, мой мілы, ні той. гавары,—
Прыгожа дзяўчына шэпча яму.
«Як нудна мне, Галя, цяпер аднаму!
Ляпей бы ні знаўся, галубка, с табой.
У той вечэр—ці помніш? над шумнай рэкой,
Як разам стаялі мы, любка мая,—
Пазнаў ніспакі нейкі жудасны я.
Якіясьці страхі мігцяцца у вачох,
І плачу я горка на цэлых начох...»

Сягоння—вось думаю думку адну:
Убачыць радзіму сваю старану.
Там ждучь мяне бацька і матка мае,
Там родная хатка, лужок і лясок,
Гуменцо, адрынка, зялены садок;
Там ждучь мяне сестры, суседзі, браты.
Ой, як-бы хацелася, Галя, тулы!
Каб скрыдаў меў ітункі, пусьціўся бхутчэй,
Хвілінку адну каб набачыць там...»

— «Андрэй,
Каханы мой, мілы мой, добры хлапец,
Паедзеш ты—сьмерць мне надзене вянец.
Растацца с табой ні магу я ні як.»
Так Галя гаворыць і ціха, ніўзнак,
Прыпала да сільных каханка грудзей.
І княжну цалуе, мілуе Андрэй,
І шэпча: «Ай, Галя, ай, любка мая!
С табой ні зашто ні растануся я,
Бо пройдзе ўсе жыццё мае, як у сьне,
Без радасьці, шчасьця у чужой старане.
Нявольнік я, бачыш, на цэлых гадох,
Але ці ж радзіцца я гэтакім моц!
Ой, не,—мне жыццё Бог іншае даў,
Але мяне з малку твой бацька забраў.
Другога я князя паслушнікам быў
Зірні у мае сэрца, што Бог у ім скрыў:
Як многа там дзіўнаго есьць усяго,
Як многа любові да краю свайго!
А тут я жыў у адной барацьбе.
Ой, Галя,—на што пакахаў я цябе?
Ты княжна і выйдзеш за князя, а я...
Прапала нішчасная жытка мая!
Я у чорнай нудзе буду дні каратаць
І з болям аб шчасці сваім успамінаць.
Як цяжка падумаць аб том нават мне!
Мо' скажаш ніпраўда, галубка...»

— «Не, не!
Андрэй мой каханы, ніколі ні быць
Таму, каб прышлося цябе ві любіць.
Як бацька прыедзе з разгулу свайго,
Прасіць буду шчыра у той момэнт яго,
Каб замуж аддаў, мілы мой, за цябе.»
«Ой, Галя, прашу ні трывожыць сябе!
Напрасна ўся просьба, галубка, твая;
Пакінь ужо лены, скажу табе я.
Алдаць за мяне цябе бацьку твайму
Усе роўна, што рукі скаваці яму.
Дзе бачыла ты, каб княжая дачка
За жонку у прастога была мужыка?!
Даволі аб гэтым, пакінь ты ляней!»
Уздыхнуўшы, закончыў размову Андрэй.
Тым часам, і зорка на небі блішчыць,
І месяца круг залацісты гарыць,
І крык начной варты раздаўся у далі.
Вось чоўны на рэчцы у радох паплылі;
На берагу факел дыміцца, а там—
У садзе спакою німа галасам
Малюсенькіх птушак, паўноу-салаўеў;
Увесь сад серабрыцца набелай лістоў.
Як пекна у прыродзі у майскую ноч!
Як думкі трывожныя просяцца ўпроч!
І хочэцца шчасьця на момэнт адзіна,
Дыхнуць бы хоць пахам ажыўшых клянін.
Прыціх і нахмурыўся нудны Андрэй.
І княжна прыціхла, а раптам за ей
Сьціхаў шумны вечэр і ночка плыла,
Хаўтурна-нямая з наплывам клянін.

Хлапец яшчэ горш засмуніўся... Яму
На варту, а тут—якжа быць аднаму?
«Ну, Галя,—нараціці прамовіў табі.
Здаецца, у нас вечэр прайшоў ні даўгі.—
На заўтра спаткаемся зноў. Дык скарэй
Ідзі у свой пакой ад гэтых дзвєраў,
Ідзі і падумаў аб тым, што свазаў!
Мой лёс мяне ж думкай адною скаваў—
Паехаць с чужыні у родны свой край.
Ну, Галя,—пусьвай маю руку, пусьвай!
Цяпер час на службу прысьпеў да мяне..
Прысьніцца ясьнейшае шчасьце табе,—
А гэта... ні веру і сам я сабе.
Усе гэта дарэмнае, усе мары адны,
Усе жарты адной чараўніцы-вясны.
Глыбокая поўнач... Заснула зямля.
Сьпіць варты замковай грамадка-самья
Сярэбраны месяц у небі блішчыць.
І у замку адна толькі княжна ні сьпіць.
Ні сьпіць у адчыненым насцькеж акне,
Адаўшыся думкамі дзіўнай вясны;
Схіліўшы на ручку галоўку сваю,
Узірнецца у цемняў у радкім гаю.
Што воддалі пакою на узгорку сталі
І шумам таемным шуму-ракатаў.
Нясныя мары мігнулісь у начах,
У душу закраўся ніведаный страх.
Усе узварушылася даўнае у ей—
Дзенная трывога і ночны спакі,
І радасьць кахання і жыцця ўсяго:
А далей і смутак і сьлезы яго,
У сэрцы гарачым агонь залаты.
І новае шчасьце, і лёс малады,
Салодкім палункаў ніведаный жар,
Прыхільнасьць спаткання, растання ці жар..
І сэрца забілося у грудзях мацней,
І сьлезы дажджом паліліся з начэй..
Як нудна цяпер выглядаў яе сад!..
І месяц за хмараў схваў свой паглы,
І шэрань сярэбраны кветак зьяцеў.
А вечэр над верхам кляноў прашумуе.
Здаецца у момэнт вясны адцьвіта,
У душы маладой пустата залягла;
І сон смутнай думкай засеў у галаве.
І княжна ўжо дрэмле ..
.. У зяленай траве
Так вечэрам майскім, без моцы і сіл,
Задрэмле у дзень патамлены матыль;
Так зайчык трусьлявы пад кустам засьне,
Усялякае дзеянне чуючы ва сьне.
На небі блакітным ужо стало цямнець,—
А у далі, над рэчкай, раз-по-раз сінець.
Зноў песьні пяюць у саду салаўі
І ціхае рахо плыве на зямлі.
Над вежай вароны у высі праняселься
І граканнем гучным сваім аддаліся..
У садзе княжом, абварожаным сном,
Хтось глуха закашляў унізу пад акном,
Дзе пекная княжна сядзела у драме.
І думкі ізноў узварухнулісь у вуме,
І стукнула у сэрцы трывога ізноў.
Дзяўчына працінула... Гук галасоў
Раздаўся сільней на замковым дварэ—
То сонная варты на ранней зарэ
Сьпяшыла да хатаў ужо спачынаць..
І княжна увакруг стала ўсе разглядаць..
Там факел згасілі, а там ліхтары

Знімаюць с сну, а там, у далі.
Ідзе нехта сонны, і ўжо для дзівярэй
Зяленага кветніка. Хто ж то?—«Андрэй!..
То ен углядаецца ніяна сюды»,—
Падумала княжна і—рантам пулы
Пазбылася цяжкай... Устала, стаіць
І белаю ручкай кахання маніць...
«Што сталася, мілы, чаго ты хмуры?»
Мо' ночка прынесла пахмурныя сны?
Мо' хмара якая ізноу на душы?
Усе да чыста мне, усе раскажы!
Будзь смелы, спакойны, ні бойся ні чунь,—
Я ўжо пасыпалася дзівяры замкнуць.
Ніхто із прыслужных ні ўзойдзе да нас.
Цяпер толькі выпаў нам радасны час!
Глядзі, каб сягодня, што мне абенау,
Усе без сукрытнасці, усе раскажу.»
«Ой, Галя!»—пачау, уздыхнуўшы, хла-
пец:—

Ужо, мусіць, парпенню прыходзіць кавец.
Ні змога мне болей тут быць у чужыне—
У край родны, каханы, так хочацца мне.
Так хочацца ніяна, што рады німа!
Усе жыццё, здаецца, мне тут, як турма,
Забудзь мяне, Галя, галубка мая!
Мо' як і забуду цябе с часам я...
На што нам чарнеці і сохнуць на што?
Хто скажа пахвальна ўсе гэта,—ніхто.
Пайшоў бы сягодня я пеша дамоу,
На усякія мукі я, здаецца, гатоу.
А ты, мая Галя, гадзіні ні лічы,—
Растанне прадоўжыцца наша...»

— «Маучы,

Андрэй мой каханы! Ні будзе таго.
Я буду хаўруснінай шчасця твайго;
Я вечна с табой, ніадменная я.
Глядзі,—прад табой стаіць жонка твая.
Замоўні, даволі! Ужо гэта і быць.
Ланей будзем мы аб другім гаварыць.»
І княжна на крэслі прысела... Андрэй
Падсунуўся крышку да столу бліжэй
І вымавіў ціха, ніўзнак, як праз сон:
«Я чую Усявышняго Бога праклен
Над намі, галубка... Вось прыклад табе:
Сягодня ў ночы сяджу я сабе
І сцішыўся неяк на лаўны,—драмлю,
Але ўсе зваю і помню,—ні сплю
І бачу пад кустам забітай цябе.
Лажыш і вукака на твару паўзе...
Твой бацька ж, адкульчы ўзяўшыся, стаў
Нагой на твой твар і к зямлі прытаптаў.
Тут я закрычаў... Гэта учуўшы, мой князь
За мной, даганяць і накінуў як раз
Шырокую сетку із чорных ніцей
На голаў маю, і завяз я ў ей,
А да ей чыронай хусцінкай звязаў
За рукі, за шыю і у замак пагнаў.
Я йшоў, утаміўся, завяў, абнямог,

Пакуль зачэпіцца за лаўку ні мог.
Тут вырваўся ен із грудзей, як бы стон;
Застукало сэрца...»

— «Усе гэта—сон.

Тут праўды, хоць-каплю, і быць ні магло»,—
Прамолвіла княжна да хлопца свайго,—
«Паедзеш у край ты, галубчык, у свой,
А я буду там шчэ раней за цябе»,—
Дабавіла княжна у смутнай жалобе.
За шыю свайго абняла малайца:—
«Пабудзь хоць разок тут, апошні ханя!
Ой, злыдзень ты,—дай пацалую цябе!
За вошта трывожыш ты, любі, сябе?
Усе сны табе сныцца і верышты ў іх.»
«Ай, Галя! Ні кіну я думак сваіх.
Нядобрае нешта насяджэ тут. Чакай,—
Мо будзе нам лепей, галубка,—ўцякай,
Калі так намаглася; я буду с табой.
Мы жыць будзем шчасна ў ханіне сваёй
І вечна любоў з намі будзе там жыць,
Ніхто ні здале нас там разлучыць
Згадзілася, Галя, на словы мае?...»
Дзяўчына замоўкла, і ў вочках у яе
Бліснулі слязіны жывым серабром.
І сэрца ўраз загарэлось агнем...
«Андрэй! Твая воля ў гэтым, твая.
Ты бачыш, як крэпка люблю цябе я.»
«Ну, Галя,—і кончым на гэтым. Засні.
Я выйду, а вечарам іншыя сны
Другую нам думку аб усім прынясуць.
Усёю я ў гэтым усе так павярнуць,
Што варты ні чунь ні прыкмеціць, і мы
У поўнач пазбудземся гэтай турмы.
Збірайся хутчэй і у сад выбегай
Там змокам, ці позней, мяне пачакай.»
Андрэй нахіліўся, узяў шапку сваю
І выйшаў с палацу
У рэдкім гаю
Ужо чырвана стало,—то радасны дзень
Зганяў анямелую ночную цень,
То сонца ўзыходзіло ў небі, і сьвет,
Здавалось, блішчаў, як крывава тоі цвет.
Дзень ясны цямнее. Вось вечар настаў
І цемню палоскі на садзе паслаў.
Мігнуліся зоркі ў небі... Блішчаць
Ад месяца топляў лісточкі, шапцяць
Таёмную байку аб ночных вятрах,
Што выюць зімою ў цемных лясах
І, быц баючыся ліхіх халадоў,
Хінуцца да большых раз-по-раз лістоў.
Ноч-пані паўнюсенька дзіўнай красы.
Лісткі напіліся халаднай расы
І жыва ківаюць на месяц блэды
У люстэрку зялёным заснуўшай вады.
Нізнанае царство, прыволае відно
Там ціш і спакой, і русалкі на дне
Паважна збіраюцца песьні пеяць;
Іх голас на версі чунь-чунь што чуваць.

Часамі адна, будзе, у верх усплыве,
Прычэпіць зялены лісток к галаве,
Падскочыць да месца з жвірнага дна,
Заплача, засьвішча і зноў ні відна.
Чароўная ноч, хараство і жыццё,—
Ад мук і ад скаргі душы забыццё,—
Адно толькі час яе хутка плыве...
Вось у садзі мігнуліся цені са дзеве
І раптам прапалі між цемных кустоў.
Вось чупентам стрэл, а там гук галасоў,—
То варты сьпяшыць на ніяны дзвор.
А там адазвалася рахам ля гор
І ціха на момэнт ізноў. А у далі
Адно толькі зыкі увакруг напалылі..
Сьпіць усе,—і прырода і людзі ўсе.
І сьніць аб вясенняй прывольнай красе.
Адзін толькі вецір гуляе ў траве
Ды чован на рэчцы вясмела плыве.

Прытулімся, добры чытач, у кустох
На берэзі, у рэдзенькіх нізкіх гаёх:
Абнімемся шчыра, прыляжэм к траве,
Адгонім нуду, што усягды ў галаве:
Паслухаем ветрыка мову. Ен нам
Раскажа, што далей,—ні бойся,—сам.
Вада расхілаецца ў хвалях малых,
Плыве што раз далей той чован па іх.

І вось на сярэдзіне рэчкі ўжо.

Вада разбегецца шпарка ў кружок,
Адно толькі пыракі абпаліцяць.

А у чоўні размова такая чуваць:

Першы голас: Ты чуеш, хтось моціць
чарот у старане?

Ой, страшна, ой, нудна
зрабілася мне!

Другі голас: То вецір гуляе,—ні бой-
ся, віхто

Ні спыніць нас, мілая;
толькі-ж на што

Нам гэтака баяцца? Мы
вольны с табой!

Першы голас: Ні змога ўжо мне раз-
лучыцца з нулём.

Кажу ўсе адно, дарагі
мой, усягды...

Болей ўжо ні прыносіць сюды.
Мой добры чытач, вятрыско. Ні чунь
Нічога з размовы ў чоўні... Заснуць,
Я бачу, ты хочаш... ні сні, ні драмлі!
Забач,—ўжо цені паўзучы па зямлі.
Ноч пройдзе, і сонейка хутка блісне,
Хоць думка аб ей у душы ні засне.
Калісьці успомнім за працай аб ей,
Цяпер жа забудзем аб долі сваёй
І пойдзем да саду наодрэм у дваіх
Там песьні паслухаем ітшак малых,
Пагадзім на сонца і вольна уздыхнем
І жыццю чароўную песьню сплэм.

(Канец буды).

Ф. Чэрнышэвіч.

Сьмерць ляснічаго.

(З разказа „Новая зямля“.)

— Міхал! Міхал! О, Міхал!—
Пачуўся голас, як бы здала,

Каля землянкі ранічкою
І часты стук ў вакно рукою.
— Уставай, Міхале, адзевайся!—
— А хто там?—Я. Скарэй збірайся:
Памёр ляснічы наш!—Да можа?—
Міхась ўсхашіўся:—Моцны Божа!

І хто-б мог думаць, спадзевацца?
Ужо стаў ачуньваць, папраўляцца...
Каб хто сказаў, ні даў бы веры,
Да то абязчык, пан Ксавэры,
Прынес навіну гэту—смуту.
— Зайдзі, пан, у хату на мінуту,—

Сказаў Міхась, раскрыўшы дзверы.
Чэраз парог ступіў Ксавэры,
Вайшоў у землянку і спыніўся.

— Прсыдзь, пан, тут,—засуціўся
Міхась, і задлік падстаўляе.
Уздыхнуў абязчык і сядзе.

То быў мужчына ўжо паджылы.
— Ах, мой ты, Божа добры, мілы!

Ото-ж як выбраўся ён скора!
Яшчэ ні далей, як пазаўчора,
Ён гаманіў са мной, смяюся
І аба ўсім мяне пытаўся,—

Міхась гаворыць і ўздыхае.

— Ох, браце: сьмерць ні разьбірае
І ні глядзіць нікому ў зубы:

Газюкай лютай с-пад падрубы
Зычэзку ўсадзіць сваё джала,—

Сказаў Ксавэры важна, стала.

— А так,—Міхашча здазвалася.

Тым часам ўжо і развіднялось,
Як два мужчыны вышлі с хаткі.

Крычалі качкі каля гаткі,
І дзесьці гусі гергыталі,

Цяперукі ўжо такавалі,

Як бы жмыд у час малення.

Міхась с Ксавэрым ў задуменні

Сынігалі лесам маўчалава

І толькі арадка сінатліва

Па сьлёзку кінучь два служакі

— Німа ўжо пана, нібаракі!—

Міхась гаворку пачынае.

— Німа,—абязчык падняверджае.

І зноў змаўкаюць задуменна.

— Ну, пане,—будзе цяпер зьмена.

І пойдучь новыя парадкі,—

Ляснік сказаў сваё дагадкі.

— А, пэўна, будзе талачэча,—

Ні без таго ўжо, чалавечэ,—

Уздыхнуў Ксавэры.—Шкода пана!

Ох, бедны, выбраўся зарана!

А жмыць бы мог—такі здароны,

Як бы той корч, ці сук дубовы.

Пахмыць бы трохі яму трэба,—

Покой душы яго і небо!—

Так гаманілі, шлі прамкамі,

Дзялілісь думкамі, ўздыхалі

І, як падзея, высьлядзілі

Яны нябошчыка часамі

— Ні кепскі быў,—ўсё распытае

(Хай ён с святымі спачывае),

Як ты жывеш, ні ты галодны.

Спачыў, ні не,—як бацька родны!

Без фанабэрыі быў ўсякай.

А прывясеш што,—без падзякі

Ён ўжо ні выпусьціць, залпаціць...

А на дарэмшчыну ні кваліць.

— Быў чалавек ён справядлівы,

Ні фанабэрысты, праўдзівы,—

Ксавэры такжэ падняверджае.

На тым гаворка іх змаўкае,

І далей так ідуць яны. Завяты

Сваімі думкамі з іх кожны.

«Дык так,—ў лясніцтві кут парожны,

Куток паваным і багаты;

Ні астаіцца, ні згуляе:

Паню ён моцна прынягае,

Як рыб гарох у назьрыне.

І кожны ў замку службу рыне,

Сюды пацісьвенца з ахвотай

І ні прыдзе, а няхотай

За душу мілую прычхае»,—

Міхась з сабою разважае:

«Але хто ж гэта мейсцо зойме?..

Яно то праўда, ў панской пложме,

Сказаць, ні будзе нідастачы.

Да горо ў тым—адмін ледачы,

А той без клёпкі, трэці злосны,

Нісправедлівы, безжалосны...

Назначай гэтакаго ката,—

І да Цімоха скажаш—«тата».

Набыць дабро ні натта лёгка:

Яно, як шклячко тое, крохка,—

Чуць-чуць ні так ты дабранешся,—

І с чарапкамі застанешся!

А ліхо прыдзе без падмогі,

Бо ліху—торныя дарогі.

І ні міне яно нікога.»

Так сьмерць ляснічаго старога

Міхасю душу ускалыхнула

І ўсё ў верх дном перавярнула.

Уставало сонцо ўжо з-за лесу

Скрозь тонкіх хмарачак завесу,

І ўсюды косы раскідало

І ўсё жывенькае вітало

Яго ўсход на ясным небе

І кланатком аб пільным хлебе

Дзянечак новы зачынало.—

Як наш ляснік і пан Ксавэры

Узышлі маўчком на двор «эватэры.»

На горны ціхай, нівысокай,

І ад засьценку нідалёка,

У бок дарогі, каля сада,

Стаяла панская пасада.

Прасторны двор яе, вясёлы,

Заўсюды повен быў жывель:

Хадзілі куры чарадамі

У кампаніі важнай з індыкамі

І распусьціўшы хвост мятлою,

Павун пахадзіваў з павою,

Як пан вельможны, радавіты;

У кутку двара, каля карыта,

Крычалі качкі, паласкалісь,

І свінні з імі тут купалісь;

А каля кухні, пад ваконцам,

Сабакі грэліся на сонце.

Усё гаманіло тут, крычало

І па сваёму гергытало.

Наліва зноў двор пачынаўся

(Ён с першым дворыкам стыкаўся).

Былі тут розныя будынкі:

Гіменцы, гумны і адрынкі,

Хлявы і стайні і аборы...

Відаць было, што ні са учора

Тут гаспадарка зачалася,

А з даўных часоў ўжо велася...

Грыгор—хурман хадзіў без дзела,

Бурчаў і лаяўся ён сьмела:

Цяпер нікога ні баяўся,

Хадзіў і лэгінька хістаўся

(Ён трохі стукнуў, мусіць, з гора).

— А ты чаго тут, мухамора?—

Грыгор насеўся на кухарку:—

От, як дзюбану табе па карку!..

— Пашоў! ні лезь! ах, ты брыдота!

Прыстаў, як лымс чорт з балота...—

— Эх, Наста! хочаш? пойдзем у скокі!—

Сказаў хурман і ўзяўся у бокі,

Нагою тупнуў, закруціўся,

Прысеў і устаў, заварушыўся;

І то ўстае, то прысядае

І ногі ўперад выкідае.

— А каб ты спух! ну, і распуста!

Бадай табе было, гад, пуста!

Німа ні сорама, нічога...

Да пашануйся ты хоць Бога,

Хоць бы грэха ты пабаяўся!—

Але Грыгор ні сунімаўся:

— Скачы, ваяй і ты, Настулі!

Ну, што ж?—гулі, брат, дык гулі!

Пан пойдзе ў рай, а мы с табою...

Куды мы?—ў букту з галавою.—

— Пакінь, Грыгор: нябошчык ў домі!

Пайдзі, прасьпіся на саломі.

І пані, унь, глядзіць...—Што пані?

А я-то хто?! пане хурмане!

Дурное заткало ты, знаеш?

Чаму Грыгорам называеш?

Заві мяне «вільможны пане!»

— Ніхай нябе зямля апрагне!—

А там, у доме, было горо:

Жывы і крэпкі яшчэ учора,

Сягоння быў ён нірухомы.

Глухі на ўсё, чужы жывому.

З засьценку шляхта пасхадаілася

І ў тым пакойчыку таўпілася,

Дзе пан лежаў у ламаньне.

«Хай са святымі ён спачыне»,

Уздыхалі, хрышчучысь, старыя,

Схіліўшы голавы сівыя.

«Ні кепскі пан быў», гаварылі

І ціха, важна адхадаілі

І доўга кучкамі стаялі.

Паны сюды зьезджанца сталі.

Усе ляснікі былі ўжо ў зборы

У парадным стражніцкім убора—

У суконных куртках са шнурамі,

А на грудзінах са знакамі.

На шапках буква «R» с каронай,

Каўнер стаячы і зялёны.

Яны па два, па тры стаялі

Каля паркану і чакалі,

Пакуль куды іх ні паклічунь;

Стаяць, ўсе рал пану чычунь

І царства вечнаго жадаюнь,

Гавораць піхінька, ўздыхаюнь.

Паслухаць збоку іх—здавалось,

Што ўсе яны пасірапелі,

А што на сэрцы яны мелі,

Дык то ў глыбі душы засталось.

А толькі мушу я прызнацца,

Што як ўжо стало чуць зьмеркацца,

То ляснікі пілі, сьпывалі,

Памінікі добрыя спраўлялі,

А потым сталі барукацца.

Амброжык Кубял разгуляўся,

Са ўсімі шчыра цалаваўся

І кварту трэцю ён ўжо ставіў

І ўсею выпіўкаю правіў.

— Браткі, гуляйма! калі свято,

Дык трэба выціць хоць багата,—

Крычаў Амброжык:—сьцеражыся!—

Кінуў ён носам да Міхаса,
І чарка спрытна паднялася.
— Эй, пётка Хрума! ў газ зьявіся!—
Вайшла і Хрума ў старым чэку.
— Здарова, пётка! як ты крэпка?—
— От,—кажа Хрума і сьмяецца,
Такою добраю здаецца,
Што наш Амброжык увесь тae
І Хруму маткай называе.
— Ах, пан Амброжы! на што жарты?
— Галубка, мама! стаў дзьве кватры!—
Ну, адным словам, так гулялі

Што толькі шкалікі браджалі...
Быў позны час, як пётку Хруму
У вялікім шоламу і шуму
Лясная стража пакідала;
У яе нагах зямля ськакала
І месяца блішчасты крайчык
На небе пстрыкаў, як той зайчык.
Ськазаўшы трохі, размыліся,
І песьні зараз паліліся
То тут, то там і лес будзілі.
Ік-бы ваўкі загаласілі.

«Ой пайду да дому.

Ні скажу нікому,
Да зброжы ката,
Бо наш кот—сірата...»
Сьпеваў Амброжык за балотам,
А Пальчык сьпаў, як бы шротам:
«Будзе мяне жонка біць,
Німа наму бараніць.
Міхась у Крыніцах веў спанагу,
Як бы выкоўваў словы шлягай:
«Добра мера, хопь без грошай,
Абы пранічак харошай.»

Януб Нолас.

Мінск 1—10/VIII 1911 г.

ВЕСТКИ С КРАЮ.

3 Дзісеншчыны. Вядомы пісьменнік Ядвігін Ш. у сваіх допісах «Абразкі с пражыны», што друкуюцца ў газэце «Беларускі Шлях», падзе цікавую вестку:

«Напаткаў я цікавым дакумэнт: на пафаркуны паперы з верху тры слупкі друку — па-нямецку, па-польску і па-беларуску; у нізе і другая старана паперы разлінована на тры часткі. У першай пішацца імя і прозьвішча, у другой — дзе жыць, у трэцяй — подпіс; з боку на перадаі — нумаровы парадак. Надрукавана воць што:

«Мы, ніжэй падпісаныя, адвечныя жыхары Віленскай губ. у часьні яе нідаўна акупіраванай (павеаў — Вілейскага, Дзісьненскага і часьні Ашмянскага), уратаваныя і аддзеленыя германскім войскам ад анархіі вялікарасійскага большавізму, вельмі хочам, каб гэта аддзяленне было пазавсягда і каб нашы павеаы былі далучаны ад рэнтны Віленшчыны з яе прадвечнай сталіцай Вільняй, з каторай наш край зьвязан у адно павеае праз рэлігійныя, культурныя і гаспадарскія справы, бо толькі пры гэтых варунках мы можам быць пэўнымі, што заходня-эўрапейская культура ў нас умацуецца і разьвіецца. У кветні 1918.»

Гэтакія паперкі вельмі распаўсюджаны на Віленшчыне; подпісы збіраюцца яшчэ і цяпер і ахвотнікаў падпісвацца дужа многа. Найбольш далучаюцца да гэтага земляўласнікі двароў, фальваркаў і малых хутароў, а так сама амаль ні ўся дробная шляхта, нават беззямельныя і жыхары нашых мястэчак. З высковымі селянамі справа гэта ні так ідзе шпарка. Цяпер наш селянін да ўсяго новага, мала яму зразумелага, адносіцца вельмі падзёрнасьцю і асьцярожнасьцю. Пагадных думак сваіх ні выказае нават сваім найбліжэйшым, шчырых слоў — дарэмна ад яго спадзевацца. І той, хто паверыў бы лёгка гутарыць з нашым селянінам цяпер, вельмі ашукаўся б... Трэба зразумець і памятаць, што ў гэты час ніякі селянін, а тым больш

селянін-беларус, ні якім пекным словам і абяцанкам ні паверыць. Трэба хутэй, ніадкладна, брацца ханя—б за падгатоўку да гэтай работы, з якой была-б відаць вачывідная карысьць для селяніна. Гэтакія работа адна — зямельная рэформа.

Хаценчыцы, Вілейск. павеау. Да прыходу нямецкага войска ў нашай воласьці было ніха. Ні рабавалі ў нас так маёнткаў, як у прыфронтавой паласе або дзе небудзь на Маскоўшчыне. Селяне секлі толькі сабе лес на будову, але і і то за дазволам камітэту. Быў адзін толькі выпадак, калі на маёнтак «Малыя Вяседы» напалі «таварышчы» с Сібірскага корпусу і чаго ні маглі ўзяць, дык ламалі прыкладамі. Гэтакім парадкам згінула цэлая бібліятэка, у каторай многа было кніг аб нашым краі; згінулі дарэгія абразы, мэблі, пасуда і інш. Салдаты потым прадавалі награвленае дабро селянам, а калі селяне прыходзілі паглядзець, як яны рабуюць, дык іх амаль ні пабілі, кажучы на іх, чаму яны да гэтага часу ні разграбілі двара. Потым збіраліся некаторыя селяне разграбіць Лукавец, але, дзякуючы валастной адміністрацыі, гэта зроблена ні было.

У той час, калі нямецкае войска займало Беларусь, а «расійскае войска» ў бочыналку, як стадо скаціны без пастуха, ішлася к Барысаву, селяне с Карпілаўкі, узброеныя вінтоўкамі, напалі на м. Малыя-Вяседы і разграбілі яго да шчэнтэ. Ні аставілі насення, ні аставілі нават хлеба для парабкоў, якія там служылі.

Трэба зазначыць, што ў працягу 10-і месяцаў свабоды ў нашай воласьці было спакойна ад гэтага пагрознага ліха, а тут і нашы ні вытрывалі і ні ўсьцерагаліся ад пакусы на чужое дабро. Але вінаваты тут ні селяне, а тым немныя людзі, каторыя пусьцілі чутку, што большавікоў прагналі ні немцы, а палякі, каторыя быццам зноў хочучь увясці паншчыну.

Праз дзён пяць памешчыкі езьдзілі па вёсках ды адбіралі награвленае дабро; здаралася пры гэтым і так, што забіралі апошніяе насенне. Кажучь, што адзін пан саджаў селян у склеп за тое,

што яны раней, за дазволам воласьці, секлі яго лес і ні хацелі яму плаціць. Калі гэта праўда, дык нашта кепска. Ні можна зьдэкавацца над тымі людзьмі, каторыя самі ні ведалі, што рабілі. Нашы селяне калі і грабілі, то толькі дзякуючы расійскім салдатам, каторыя ўсё-бе дома даўно парабавалі двары і да гэтага змушалі і нашых селян. Трэба гледзець і на тое, што с селянінам прызвуча зямль у суседзтві і падазней. Але ні ўсе такія паны. Былі і такія, што бедным селянам прадавалі хлеб ад 6-10 рб. за пуд у той час, калі пуд хлеба каштаваў 30-40 рб.

Створаны большавікамі Савет пры воласьці існаваў да 15-го сакавіка старога стылю, а потым быў распушчаны нямецкім камэндантам. Мелася быць і земство, але пакуль што воласьць у праўдзяцца адным старымнёю быўшаго Савету.

23-го красавіка н. ст., на другі дзень Вялікадні, у Хаценчыцах адбыўся беларускі спектакль. Тутэйшая моладзь, арганізаваная яшчэ ў пачатку марна гэтага году ў т-во «Вянок», ставіла на сьвязто «Паўлінку» Я. Купалы. Нашыя селяне ніколі ні бачылі тэатру і толькі дзякуючы гуртку з «Вянка» мелі магчымасьць пабачыць сьпецічную штучку. «Паўлінка» прайшла з вялікім шыкам. Было абвешчана, што увесь даход с спектаклю пойдзе на народную бібліятэку ў Хаценчыцах. Тутэйшая інтэлігенцыя сардэчна адклікнулася на гэтае добрае начинанне. Аматоры ігралі наогул добра, ніхто нават ні спадзеваўся, што ім так удалася, бо гэта была іх першая проба сіл. Белая завеса з вялікім на ёй нацыянальным флагам з напісам «Ніхай жыве вольная Беларусь!» абуджала радасныя думкі аб сьветлай будучыне нашай Бацькаўшчыны.

Б. к.

Нашым поэтам.

Поэты ў вершах сваіх
Сва істалежнае даіць,
У сэрцы маставаў другіх
І шляху другога шукайце!

Карысьць ні вяліка с таго,

Калі запамычаны песні,
Ніхай трохі кепска свае,
Ды лепей яно усяго,—
Бо гэта ўсе родныя песні!

М. Запольскі.

Беларускі тэатр.

(Гадаўшчына Першага Т-ва Беларускай Драмы і Камедыі).

19-го мая Першае Т-во Беларускай Драмы і Камедыі святкавала сваю гадаўшчыну. Сьвято адбылося ў новым тэатральным памешканні — у Народным доме імяні Максіма Богдановіча [Д. Ладаўка], на адкрыццё якога была настаядзена Т-вам новая п'еса В. Галубка «Безвінная кроў». Сьвято гадаўшчыны і адкрыццё беларускага народнага дому былі злучаны разам. Урочыстасць адбылася вельмі пекна, і вечар заняўся дэкада за поўнач, аж да ранку 20-го мая. Былі прамовы. Гаварылі поэт А. Гарун і б. старшыня Народнага сакратарыяту Я. Варонка. Прамовы адзіліся як значэнне нашага пісьменніка М. Богдановіча, так і сцэнічную працу за год Першага Т-ва Б. Д. і К. за мінулы год. Сцэнічныя прадстаўленні ў гэты вечар закончыліся прыгожай ніспадзеянкай для публікі: на сцену выступіў першы раз новы беларускі хор пад кіраўніцтвам п. Цераўскага. Чыста народны склад песняў, іх удачная гармонізацыя і добрае выкананне зрабілі на публіку моцнае ўражэнне.

Першае Т-во Беларускай Драмы і Камедыі з'явілася ў той час, як толькі стала магчыма арганізавацца. Галоўнаю мэтай Т-ва паставіла — развіццё нацыянальнага беларускага тэатру. Ні зважаючы на цяжкія варункі для працы, Т-во здолела зрабіць шмат рэальнага і шмат карыснага для справы беларускага адраджэння. Нам, сучаснікам, трыва ўявіць сабе, які ціжар вытрымала Т-во на сваіх плечах за год цяжкай працы дзея паширэння і умацавання беларускага тэатру.

Паставіўшы ў пачатку свайго існавання некалькі першых спектакляў у Менску, трупна Т-ва выехала на працягшым. Магілёў, Бабруйск, Слуцк, Жлобін, Орша, Радашковічы і шмат іншых дробных мястэчак на Віленшчыне і Міншчыне, — вось тыя пункты, дзе бадай што першы раз сьмела і горда раздалося са сцэны беларускае слово. А родная мова, родная песня, родная вопратка, моў тая расіца поле, ажыўлялі, уваскрэшалі завянушае ў сэрцы нацыянальнае пачуццё і будзілі сьвятую упэўненасць, што жыве Беларусь. Часта трупна брала с сабою для паширэння беларускую літаратуру, — вніжкі, газеты,

адозвы, лістоўкі, якія расходзіліся на месцы на расхват. І там, дзе адбываўся беларускі тэатр, будзілася нацыянальная сьвядомасць, закладаўся беларускі гурткі і арганізацыі.

Далей, у Менску, Т-во вяло безупыную працу, ставячы спектаклі то ў мескім тэатры, то ў залезнадарожных клубках, то, апошнім часам, у клубі «Беларуская Хата». Праз год свае працы Т-во лічэбна павялічыло свой рэпертуар. Так, апроч усім вядомых рэчаў, як: «Паўлінка», «Міхалка», «Хам», «У зімовы вечар», «Як яны жаніліся», «Пашыліся ў дурні», «Модны шляхцюк» і др., Т-во прыгатавала і ставіла шмат новых, як напр. «Раскіданае гняздо», «Антось Лата», «Апошняе спатканне», «Безвінная кроў», «Пісаравы імяніны», «Цётка вінавата» і др.

Галоўным арганізатарам, загадчыкам і кіраўнічым Т-ва з'яўляецца п. Ф. Ждановіч, — чалавек, знаючы добра сцэнічнае мастацтва, працавіты і адольны і усей душой адданы справе беларускага тэатру. Апача вялікай працы, якую палажыў ён, як рэжысэр, ён працаваў ішча, як перакладчык тэатральных твораў. Да яго сцэнізацыі належыць «У зімовы вечар» — Оржэшко, пераклад камедыі «Цётка вінавата» (з ангельскага) і шмат вершаў для сцэнічнай дэкламацыі.

З артыстаў найбольш вызначыліся П. Мядзюлка, Г. Пралеска, В. Тарасік, а так само падае вялікія надзеі Л. Зарніца і др. З артыстаў — А. Крыніца, Янка Беларус, Жакоўскі, Андрэяў, Пятровіч і шмат другіх.

Прынаўшы пад увагу цяжкія варункі, у якіх прыходзілася працаваць Т-ву, відаць, што праз гэты адзін год працы зроблена надта многа.

Вітаючы Т-во ў яго гадаўшчыну, шчыра жадаем яму ўспеху ў працы на карысць роднага сцэнічнага мастацтва.

Ю. В.

Развага інваліда.

Ні плакаць-маліца
Ні магу я болей,
Душа ні ірдзіца
Нідзе і ніколі.

Беларусь-старонка
Вудучыну куде,
Кажа прауду звонка.
Уцехай гартуе.
Толькі я сумую.
Во ні магу болей
Ні плакаць-маліца,
Бо нідзе ніколі
Душа ні ірдзіца.
Панура гляджу ў даль
Ды ісьці баюся.
Літункаў, вясны жаль...
Ні пайду, — спаткнуся.

А там — блага, добра...
Усяк баюць людзі.
Блага, — бо старонкі
Роднай там ні будзе.

Сучасны.

Рэскрыпт аб Літве.

4 мая начальнік упраўлення Litauen урачэста перадаў прэзідыуму Літоўскае Краёвае Рады рэскрыпт Нямецкага Імператара аб прызнанні Нямецкай нізалежнае Літоўскае дзяржавы.

У дагумэнне кажання: «Мы, Вільгельм Божай Міласцію, Нямецкі Імператар, Кароль Прускі і інш. гэтым абвешчаем:

Посля таго, як Літоўская Краёвая Рада, як прызнаная прадстаўніца літоўскага народу, 11 сьнежня 1917 г. абвешчала адбудову Літвы, як нізалежнай дзяржавы, злучанай з Нямецкай вечным, п'вёрдым саюзам і конвенцыямі, асабліва ваеннай, дарожнай, мытнай і манэтнай, і посля таго як іна для адбудовы гэтае дзяржавы папрасіла абароны і помачы Нямецкім; далей, посля таго, як няпер быўшыя дзяржаўныя злучыны Літвы развязаны, — мы гэтым даручаем Нашаму Канцлеру графу Гэртлінгу апавесціць Літоўскай Краёвай Радзе, што Мы, на аснове вышэй названае заявы Літоўскае Краёвае Рады з 11-го сьнежня 1917 году, прызнаем Літву вольнай і нізалежнай дзяржавай і гатовы аказаць Літоўскай дзяржаве пропаную абарону і помач пры яе адбудове. Пры гэтым Мы стаімо на тым пункце погляду, што конвенцыі, каторыя будуць зроблены, будуць гэтулькі адпаведальны патрэбам Нямецкім, як і літоўскім, і што Літва будзе прымаць учасьце ў ваенных ціжарах Нямецкім, каторыя йдуць іна яе асвабоджэнне.

Адначасна Мы упаўнамоўваем Нашаго Канцлера ў згодзе с прадстаўнікамі жыхароў Літвы прыняць меры канечна патрэбныя для адбудовы самабытнае літоўскае дзяржавы і зрабіць крокі для утварэння моцнага саюзу з Нямецкай і для зладжэння прадвіджаных для гэтаго і канечна патрэбных конвенцый.

На mocy гэтаго, Мы гэта падпісалі Нашай найвышэйшай рукою і загадалі прылажыць Нашую печань.

Дан у Вялікай глаўнай кватэры, 23 сакавіка 1918 г..

Падпісаў: Вільгельм, Імператар, Кароль.

Контрсігнаваў: граф Гэртлінг.

Рэдактар Я. Лёсін.